

Landskap: Småland Upptecknat av: E. Johansson
A. Holmström
 Härad: S. Möre Adress: _____
 Socken: Vissefjärda Berättat av Per Karlsson
 Uppteckningsår: 1933 Född år i Vissefjärda

*Uppteckningen rör**Per Karlsson & Syster*

Sagesnamnen

De dödas julotta

Djävulen är med bland kortspelare

Frästfrun, som miste sin skugga

Flickor, som taga livet av sina barn

Ornalyte

Lyte

"

Fönsterlyte

Lyte

Larmynthet

Fyllulyte

Rättnärken

Vädelsmärke

Skriv endast på denna sida!

29 sid.

Vänsterhänta

När ett barn döptes

Barn, som födas med hinna över händerna

Personer med segerluva

Hälla ut efterbörden

Att hindra bortbytande

Skydd för icke kyrktagen kvinna

Det nyfödda barnet

Efterbrud

Avklippta naglar och hår

Tyda

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

De dödas julotta.

Att de döda är uppe och har sin julotta, det har jag hört. Det var för resten en kyrkovärd, som kom lite före det vanliga kyrkfolket och skulle ner och elda. Som han kom på kyrkbron, ser han det lysa i alla fönster och hörde hur det sjöng så starkt där inne. Han gick dit och öppnade och steg in, för han trodde, att han kom för sent. Och då stog prästen i predikstolen, men han kände inte prästen igen och inte heller de, som satt där mer än någon enda, och det var sådana, som nyligen hade dött. Han tyckte väl sedan att det var så kusligt, att han sprang ut, och det var nätt och jämt, att han kom utanför dörren, för se de v

4769

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

var och nafsade efter honom.

Och det var allmänt tal för att de döda var uppe den natten och var i kyrkan. Och när man kom till julottan, skulle man stryka med handen på bänkarna, då kunde man känna, att där låg sand och grus, som de döda hade haft med sig ur graven.

Småland
Småre
Vissjöfjärden
april 1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

4709

Yngve Johanson
+ G. Johanson
Ber. Per Karlsson
Vissjöfjärden

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Djävulen är med bland kortspelarna.

En präst var det en gång, som hade en dräng, som var så galen med att spela kort. Prästen visste om det där och varnade honom för det, men drängen rådde inte med att låta bli. "Nå," sade prästen, "jag skall följa med dig, så skall du få se." De gick till det stället, där drängen brukade vara. "Kom," sade prästen, när de kom fram, "vi kan gå till fönstret och se vad de har för sig." De gick fram och tittade in. Så tog prästen av sig sina galoscher och lät drängen stiga i dem, och sedan sade han till honom, att han skulle titta in. Och det gjorde han, och då fick han se den lede själv gå där emellan dem, som

spelade och bara hetsa upp dem. Han var så ivrig och bara körde på och körde på och sedan eggade han upp dem mot varandra, och när han sedan hade fått dem, så att de kom ihop och slogs och grälade, då skrattade han och slog sig på benen. När drängen fick se allt det, bad han prästen, att de skulle fara därifrån och det med detsamma, så han slapp att se det, och sedan var det den drängen, som aldrig spelade kort mer. Men att en sådan präst får lov att kunna lite mer än andra, det är då säkert.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Prästfrun, som mist sin skugga.

En historia, de talade om, när jag var barn, var om en prästfru. Hon var ute en kväll och gick, och månljust var det, men när prästen, hennes man, vände sig om, såg han, att hon inte hade någon skugga. Han förstod, att det var något, som inte var som det skulle vara. Se, när det är någon, som har gjort ett svårt brott, och det inte blir uppklärat på riktigt sätt, så blir det gärna något annat de kan se på, att det inte står rätt till. En kväll - jag tror det var vid någon särskild kvälle, vid någon böndag eller så - tog prästen och bad sin hustru följa med upp till kyrkan, och sedan steg han för altaret och bjöd henne

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

stiga fram för altarringen, och om han kunde mer än andra
- för det sade de, att präster ofta kunde - vet jag inte,
men han läste väl över henne. Och som han höll på att läsa
så begynte hela kyrkan fyllas av folk. Och där kom hennes
barn, de stod närmast, och sedan kom barnbarn och så vidare
så att kyrkan blev full. Det var hela den släkt, som
skulle ha kommit av henne, Bernen det var de barn som hon
skulle ha fostrat upp, men som hon hade snott sig ifrån,
och sedan all deras avkomma. Jag tror, att hon fick sitt
straff sedan, men hur det var, kan jag inte reda.

Flickor som taga livet av sina barn.

Om flickor, som fick öäkta barn och sedan tänkte taga livet av dem, sade de, att dem hjälpte den lede själv. i deras svåra stund, så att de inget kände av förr än barnet väl var fött. Han var barnmorska åt dem också, bara för att han skulle få ett liv. Men om de tog livet av barnet, så blev det för det mesta uppdagat, för när barnet väl var dött och nedkastat, så lät det då höra av sig. De hörde hur det grät i husen eller var det var, de hade grävt ner liket, så att de aldrig fick någon ro, förrän det blev uppkärat hur det var. Och sedan det var så, blev det tyst igen. Och det är flera ställen bara här i kring, det har skett så.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

Ornlyte.

Ornlyte fick barn, om deras mödrar hade blivit skräm-
da eller bitna av ormar. Strax intill vårt var en liten
flicka, som var alldeles flammig i ansiktet. Det var,
trodde de, för att modern en gång var ute och plockade bär
och blev biten i stortån av en orm. Hon hajade till och
tog sig i ansiktet, och då blev flickan sådan - röd och
vitflammig. Men vi hade en gammal piga hemma, som visste
bot för allt sådant. Hon tog en orm och stekte den levan-
des i glöder, det såg jag själv. Askan av den smorde de
sen på flickans ansikte, men det hjälpte inte, och det
sa de, var för att modern innan det där med ormen hände
hade blivit skrämmd av att åskan slog ner och då också

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

tog sig så där i ansiktet, som man ju ofta gör, när man blir rädd. Och det måste vara botemedel, som svarar mot det onda.

Andra fick ormlyte, som yttrade sig så, att de slingrade med hela kroppen. Andra högg efter folk, som ormar gör. En pojke i Guttorp gjorde det, när folk kom in i hans hem. De slängde till honom en trase i munnen, så han fick något att bita i. Hans mor höll på att bli biten av en orm, men kom undan i sista minuten.

Och de sa, att djur var det likadant med. Plev en so skräm av en fallandesjuk, blev grisarna ryckiga. Det ska ha skett med en so i Grönemåla, sa de, men om det är sanning vet jag inte.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Lyte,

En släkting till oss, fick en liten pojke, och när han blev några månader gammal, fick han utslag kring munnen. Min mor fick se det, och hon sa genast, att det var något lyte, som modern hade vållat, när hon gick med barnet. Då rädde mor henne, att hon skulle gå och tigga en liten fläskbit på sju ställen, där det första barnet var en flicka. Sen skulle de koka ihop det till "lytsmörja", de kallade det. Den skulle de stryka på stället en gång vid ny, en vid ned och en vid primen. Och primen denna gången var mitt i natten, så de fick ha väckarklockan ställd, så de vaknade just som tändningen var. Men barnet blev bra.

Var det en flicka, som hade lytet, skulle de gå till sju mödrar, vars första barn var en pojke.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Lyte.

En farbror hade jag, som fick rosen i benet efter ett slag. Det vårdade min faster, och en gång - hon minnes det så väl - rös hon till för det där såret, och hon var med barn då. När sedan barnet blev till och var några månader, fick det likadana lytesmärken kring munnen. Där skjöt de en skata och strök av den varma blodgen på märket, och hon blev också bra.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Fönsterlyte.

Fönsterlyte kunde de få, om modern blev skrämmd av någon, som tittade ut genom ett fönster. En var det här i Emmabo', som tittade ut genom ett fönster på så vis, att hon en kväll tryckte ansiktet mot rutan och satte händerna i örönen, och sen gav hon väl till ett ljud. Och där stog en, som var med barn, utanför, och hon blev lite rädd så där. Så snart barnet blev fött, och det led mot nattetid, blev det ett skrikande och ett väsen ifrån det, så de visst inte, vad de skulle ta sig till. Och så var det var natt. Men det var en gumma, som sporde ut dem, hur det hade gått till att barnet var sådant, och hon rådde dem till att dar barnet tre gånger ut och in omkring mitthålet i ett fönster. De gjorde så med, och sen var barnet som andra.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Lyte.

Blev modern skrämnd av en, som fick slaganfall, så var det då säkert, att barnet fick likadana anfall. Och det var mor med, när en fick ett anfall i kyrkan och skrämde en, som var med barn. Det barnet fick sen sitt första anfall vid tre års ålder och vid sin mors begravning. Men då skar de av det alla kläderna, så nya de var och kastade dem i spisen. Det skulle de göra. Och på den begravningen var mor också med.

Ett annat sätt var, att de fick blod av den, som hade slaganfallet och sen tog lite av barnets fars och mors blod ur den fingern, som vigselringen satt på. Det gjorde gästgivarens i Emmaboda för sin pojke, och han blev bra.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Ett annat sätt som barn kunde få sän där fallande-
sjuka på, var om modern, innan barnet var fött, var med
och såg slaktdjur dö. En torpare, Stat-Johan, hade en son,
som hade fallandesjuka, och det var för att hustrun hade
sett en ox dö, då han rullade med ögonen och fradgan
stod om munnen på honom.

En annan pojke hade han för resten, som hade ett
födelsemärke i pannan, som ett hallon till formen och det
var för att modern en gång hajnade till, då hon gick med
barnet, därför att de kastade hallon i ansiktet på henne,
och ett träffade i pannan strax intill ögat - precis där
barnet hade sitt märke.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Harmynthet.

Harmynta blev barnen, om modern fick se ett huvud av en hare, antingen en levande eller en död. Därför tog de alltid av huvudet på harar, som de skjutit förr. Eller om de såg en yxa i en huggkubb, blev det likadant. En var i tröta med sin man, och han knuffade till henne, så hon satte sig baklänges på en koffert, så att locket smäll igen. Det barnet hon bar på blev harmynt.

Och jag är själv uppvuxen i ett hem, där de skrämde upp en, när jag bar mitt barn. Jag vågade inte röra mig knappt. Inte fick jag se genom ett nyckelhål, för då blev barnet vindögt.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Fyllelyte.

Fyllelyte fick barn, om modern, under den tid hon har barnet, blev rädd för en, som var full. De bar sig åt som fulla, skrek och vinglade. I Stolpabäck var där en piga, som blev rädd för en, som var full, och hon fick ett barn sen, som hade fyllelyte. Bota det kunde de, om de skaffade blod av den, som de hade blivit skrämde för, och gav barnet in. Han flyttade till Öland sen, men hon skrev till honom och fick blod också, och pojken blev bra. På ålderdomshemmet går en, som har fyllelyte, och hans mor blev också skrämde, men de fick aldrig tag i den, som hon blev skrämde för.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Rättmärken.

Blev modern skrämmd av en råtta och tog sig på något ställe på kroppen eller ansiktet, fick de rättmärken - barnen, de bar på. Fläcka-Nissen är här en de kallar. Han har sådant.

4769

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Vådeldsmärke.

Vådeldsmärke fick barnen, när modern blev skrämmd av en eldsvåda. Då skulle de ta kol från eldstället och lösa upp och stryka barnet med i ansiktet, och det har jag sett både de som haft märken och blivit botade för det.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Vänsterhänta.

Vänsterhänt blev ett barn, om de trädde vänstra armen i först, när de tog den första skjortan på barnet.

4769

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
20

När ett barn döptes.

Om ett barn skrek, när det döptes, så skulle det
komma att bli en god sångare.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Barn, födda med en hinna över händerna.

När en del barn föddes, hade de på händerna liksom vita
vantar. Det var en hinna på dem. Det sade de betydde, att
de skulle få en tidig död.

Smiland
S. Nöa
Värefjärda
1933

4709

Per. Karlsson
född i Värefjärda
H. Holmström
K. Thawson

Barn med segerluva.

Somna var födda med segerluva. Det var som en liten luva eller hätta. Den skulle de bevara, och somna hade den i en flaska med sprit. Då fick de tur i lottdragning och för resten i allt vad de företog sig.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

Hälla ut efterbörden.

Vid födsel så fick de inte hälla ut efterbörden efter
en kvinna i fria luften utan ~~under~~^{genom} golvet under någon
golvplanka eller möjligen genom något hål i väggen, annars
blev hustrun sjuk och förstörd.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

Att hindra bortbytande.

Här har de haft det för sig och det kanske någon har
än, att de tog blod från modern och gav den nyfödde, för
att hindra, att han byttes bort och för att han skulle
bli stark.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
25

Skydd för icke kyrktagen kvinna.

Innan en kvinna hade blivit kyrktagen, var hon utsatt för all slags farlighet. Då borde hon helst hålla sig hemma, och för att skydda sig, skulle hon bära stål och vitlök på sig. Innan kvinnorna voro kyrktagna, kallades de för hedna kvinnor.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

26

Det nyfödda barnet.

Innan ett barn var döpt, gällde det att skydda det, så att inte trollen kom och bytte bort det. Därför lades något föremål av stål t.ex. en sax på barnets bröst, för stål hindrade trollen.

För att barnet aldrig skulle komma att sakna pengar lades ett mynt i lindan.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27

Efterbrud.

Efterbrud sa de, att de var, när de gick till kyrkan, fruntimmerna, söndagen efter bröllepet. Då gick de eftergranna. Då hade brudparet all sin stass på sig, och då fick de sitta i hugget - d.v.s. platsen utmed storgången i kyrkan. Det har min bror och hans hustru gjort för en 35 år sedan.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

Avklippta naglar och hår.

En har jag hört talas om för en del år sen - jag minns inte vem det var, men det var här i socknen - som gömde alla avklippta naglar och allt hår och ville ha det med sig i graven. Annars blev han inte helt begravnen, sa han.

4709

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

29

Tyda.

En sed som flickor de hade för sig för att få veta vem den till tillkommande skulle bli, var att de julnatten satte tre glas på sin plats vid bordet. Ett var fyllt med brännvin, ett med vin och ett med vatten. Den som de då skulle få, skulle komma och dricka ur glaset strax vid klockan tolv. Drack han av brännvinsglaset, var han en supare, drack han ur vinglaset, var det en redig karl, som kunde ta o låta bli, o drack han ur vattnet, var det en, som inget rörde. Och se den, som det gjorde, han skulle också bli deras man.

Hemma till vårt gjorde ungdomarna det också.